ТИКО І ВОЛОХАН

Вони познайомилися, коли одному було три роки, а другому три місяці.

Три роки було маленькому Тико.

Він жив із своєю мамою і старшим братом на березі холодного моря.

Маму його звали Панай, а брата — Умк.

Навколо їхньої хатини розляглася тундра. В тундрі не ростуть дерева. Там лише мох, болото та каміння. В тундрі дуже мало людей.

Одного дня до берега підійшов пароплав. Люди з пароплава привезли на берег великі бочки, залишили їх тут і повернулись назад. Пароплав рушив далі і зник вдалині.

Маленький Тико прийшов подивитись на ті бочки. Ніхто не бачив, як він туди пішов.

Умк саме тоді лагодив сани.

Коли чує Умк — хтось дзявкає біля нього: дзяв-дзяв! дзяв-дзяв! Дивиться — аж то маленьке цуценя, якому не більше як три місяці.

— Цюця...— каже Умк.— Волохатий який, гладить його.

Досі він цього цуценяти не бачив. Мабуть, люди з пароплава привезли його на берег і забули.

Поведінка цуценяти була чудна. Воно то ухопить Умка за ногу, то потягне, відбіжить, загавкає і замотає головою, наче запрошує кудись. Умк зрозумів,— цуценя кличе його за собою. Він пішов за ним. Цуценя біжить, а Умк за ним. Побігло цуценя на берег. Прибіг туди й Умк. Дивиться цуценя на бочку, гавкає, а бочка догори дном стоїть. Прислухається Умк — у бочці щось гуде. Підняв він ту бочку, а з-під неї Тико заплаканий визирає. Хлопчик підліз під ту бочку, а вона його й накрила. Налякався, бідолашний. Міг би загинути. Цуценя його врятувало.

Того песика дуже полюбив Тико. Песик теж полюбив хлопчика. Песик був волохатий, і прозвали його Волохан.

ХВИЛЯ-НАПАСНИЦЯ

Минув рік, як вони познайомилися та потоваришували. Ніколи Тико не ходив гуляти без Волсхана.

Волочан ріс швидке, і тепер це був молодий дужий собака.

Якось Тико разом з Умком пішли до моря. Волохан біг попереду.

Вітру на морі не було, проте клекотів сильний прибій. Висока хвиля підіймалася на поверхні моря, котилась до берега, тут розсипалась і далеко заливала узбережжя. Хвиля котила багато камінців і піску. Вона то викидала їх на берег, то тягла знов у море.

Умк і Тико кидали камінці — пробували, хто далі кине. Дорослий Умк, звичайно, кидав далі.

Тико вибруднив руки і хотів їх помити, присівши біля води. В цей час набігла хвиля. Від удару Тико впав, хвиля відкотилася від берега і забрала хлопця з собою. Умк не бачив цього, бо стояв спиною до моря. Повернувшись на голосне гавкання Волохана, він побачив спочатку

Тико, якого хвилею несло від берега, а далі й Волохана, що кинувсь услід за ним у море. Хлопчик незабаром зник під водою. Волохан теж.

Умк кинувся, щоб рятувати брата, але не встиг добігти до берега, як побачив Волохана, що випірнув з-під води. В зубах він держав Тико. Перемагаючи прибійну хвилю, собака наближався до берега. Хвиля кидала його разом із Тико на пісок, а потім хапала і несла назад у море. Умк поспішив їм на допомогу і витягнув обох на берег. З радісним гавканням плигав Волохан навколо нерухомого Тико.

ВОЛОХАН СМІЛИВИЙ І ПРУДКИЙ

Літо минуло. Випав сніг, пухкий і білий Почалась холодна зима. А зима в тім краю, де жив Тико, тягнеться довше, ніж весна, літо та осінь разом. То холодний край.

Як почалась зима, Умк зробив меншому братові малі нарти. Це такі саночки, що в них запрягають собак. Собаки возять на тих нартах людей і всякий вантаж.

Тико запріг Волохана в свої нарти. Волохан швидко побіг, тягнучи за собою нарти.

На нартах сидів Тико. Приємно й хороше було кататись. Кілька разів Волохан оббіг кругом хатини.

Тико захотілось поїхати далі, і він закричав:

— Волохане! Волохане! Біжи в тундру!

Волохан повернув від хатини. Скоро він вивіз Тико на високий горбок у тундрі.

А з другого боку горба лежав на снігу білий ведмідь. Побачивши хлопця і собаку, він схопився на ноги і кинувся до них.

— Волохане! — загукав Тико.— Тікай! Ай-ай!

Мов вихор зірвався Волохан. Нарти помчали назад. Швидко біг ведмідь, та не догнати йому Волохана. Раптом нарти набігли на камінь і так підскочили, що Тико не втримався і впав на сніг. Широкими стрибками ведмідь наближався до хлопчика. Волохан, помітивши, що його Тико зостався в снігу, круто завернув назад. Відважний собака кинувся на ведмедя ззаду і схопив його за задні ноги. Ведмідь гаркнув і повернувся до нього. Волохан відскочив і теж люто загавкав. Так він робив кілька разів: плигне, вхопить ведмедя за хвіст і знов відскакує. Даремно розлючений звір намагався схопити собаку.

Тим часом Тико, скільки мав сили в ноженятах, мчав додому. Задихався, упрів, а таки втік від ведмедя. Прибіг додому й розказав про все Умкові. Умк схопив рушницю й побіг туди, де ведмідь ганявся за Волоханом.

Умк застрелив ведмедя.

ВОЛОХАН СПОВІЩАЄ МИСЛИВЦІВ

Літом на берег, де жив Тико, приїхала бригада мисливців. То були Умкові товариші. Разом із Умком вони взялися полювати на білух.

— Білуха — це великий звір, що живе в морі. Вона схожа на кита, тільки менша. Важить білуха дуже багато — стільки, скільки слон. Жир білухи дуже цінний.

Мисливці вирішили поставити сітку у великій бухті Коли табун білух іде коло берега, то неодмінно заходить у кожну бухту. Зустрівши сітку,

білухи легко могли б її розірвати, але не догадуються цього зробити. Вени починають шукати іншого виходу, і тоді мисливці їх стріляють.

Товариші Умка по черзі вартували біля сітки. Але якось трапилось так, що ніхто не залишився на морі. Усі були в хаті: Панай спекла дуже смачну печеню з ведмежого м'яса, і мисливці охоче ласували.

Раптом чують — надворі голосно загавкав Волохан, немов викликає їх з приміщення.

Вискочив Тико, а за ним Умк. Бачать, Волохан аж заливається і все поривається до бухти.

— Там звір якийсь,— каже Умк.

Мисливці схопили рушниці й побігли до бухти.

Підбігають, а бухта наче пінястими хвилями збілена Та то не хвилі. Великі білі звірі раз у раз з води вискакують. Табун білух зайшов у бухту.

Затріщали постріли. Мисливці стріляли білух. А вздовж берега сюди й туди бігав Волохан і вищав з задоволення.

ВОЛОХАН НЕ ЛЮБИТЬ ЛИХИХ ЛЮДЕЙ

Махаючи довгим хореєм, мисливець Ган гнав оленів. Хорей — це така довга палиця, що нею поганяють оленів.

Ган їхав до Умка, щоб забрати шкури білух. Ган був лиха людина. Він не жалів своїх оленів. Він їх нещадно бив. Надто сердитий він був на одного оленя. Той олень посковзнувся, розбив собі ногу і тепер не міг добре бігти.

Це дратувало Гана. Він вважав, що олень це зробив умисне, щоб гірше його везти. Зупинившись біля Панаїної хати, Ган порозпрягав оленів, пустив їх пастись, а оленеві з розбитою ногою попутав ноги, щоб він не міг бігти. Після цього взяв хорей і почав його сильно бити. Бідна тварина аж стогнала, і сльози котились їй з очей. Та Ган на це не зважав. Він бив і бив оленя. Двадцять разів ударив він і замахнувся двадцять перший раз, та не вдарив. Не вдарив, бо сам упав на землю: Волохан плигнув на нього і звалив його. Очі у Волохана налилися лютим вогнем.

— Ах, ти ж! — крикнув Ган і хотів підвестись, щоб ударити хореєм собаку.

Та Волохан лише грізно загарчав і клацнув зубами.

Ган злякався і почав кричати:

— Рятуйте! Рятуйте!

Прибігли Тико, Умк і Панай.

Вони побачили, як Волохан взяв у зуби хорей і подався геть. Відніс хорей і кинув. А тоді повернувся назад.

Ган уже скочив на ноги і крикнув Умкові:

— У вас звірі, а не собаки!

Волохан підійшов до Гана і грізно загарчав. Той враз стих і сховався за Панай. Пес підійшов до побитого оленя і ніжно його лизнув.

ВОДІЙ

Минуло кілька років. Тико став міцним хлопцем. На підборідді в Умка виросла борода. Ще більше постаріла Панай. Тепер Тико мав своїх сім собак і допомагав Умкові полювати.

Серед тих собак вирізнявся своїм зростом великий Волохан. У запряжці він вів за собою інших собак, бо був найсильніший і краще за інших умів вибирати шлях через тундру.

Стояв ясний морозний ранок. Зорі поблідли. Умк Панай і Тико сподівались побачити сонце над обрієм: вже давно вони його не бачили, бо в тій місцевості, де вони жили, сонце взимку ховалося на цілий місяць.

— Тико,— сказав Умк,— запряжи собак та поїдь оглянь пастки на лисиць, а я загляну до Кам'яного горба.

— Добре,— відповів Тико.

Він запріг собак і поїхав.

Ті пастки Умк порозставляв уздовж берега далеко одну від одної. Кожні три-чотири дні хтось із братів їздив оглядати їх.

Цього разу Тико у першій же пастці знайшов лиса. Це був білий полярний лис. Звуть його песцем. Хутро його дуже легке, м'яке і тепле. З того хутра шиють коміри, шапки, шуби.

Песець був уже мертвий. Тико кинув його на нарти і поїхав далі до інших пасток.

ПУРГА

З моря подув вітер. У тундрі закуріло сніжком.

Вітер був не сильний, і Тико не турбувався.

"Поїду,— думав він,— ще до Кам'яних горбів. Там зустріну Умка. А вже потім разом повернемо додому"

В його нартах лежали дві білі лисиці. Він гукнув на собак і наказав Волоханові повертати до Кам'яних горбів.

Кам'яні горби були далеко від моря. Там громадилися величезні скелі, серед яких любили ховатись лисиці. В тих скелях і поставив свої пастки Умк.

Тико був уже на півдорозі до Кам'яних горбів, коли раптом вітер подужчав, піднявши сніговий туман.

Він збив з шляху собак.

"Пурга",— з тривогою подумав Тико.

Навколо потемнішало.

Собаки пішли повільніше.

Було чути лише виття вітру Хуртовина сліпила очі.

Хлопець не знав, що робити. Він не взяв з собою ні харчів, ні хутряного мішка, в якому можна переждати пургу, що могла затягтися на кілька днів. Про те, щоб дістатися додому, не можна було й думати.

Вітер бив йому снігом у очі так, що не видно було навіть собак.

— Що ж робити? — спитав себе Тико і відповіді не знаходив.

А вітер скаженів, кружляв сніжними вихорами, засипав тундру...

Все повільніше йшли собаки... Нарти стали.

ДЕ УМК?

Собаки далі не йшли. Стривожений Тико зліз із нарт.

Підійшов до собак. В коліна йому ткнув морду Волохан.

— Собачко моя,— сказав Тико і погладив рукою собаку.— Що будемо робити?

Волохан стиха загарчав.

Тико знов сів на нарти і гукнув:

— Волохане, рушай! Гайда! Гайда! А то снігом замете!

Волохан струснув кількох ледачих собак, що вже встигли лягти на сніг. Вони підвелись, і тоді всі собаки рушили туди, куди повів їх Волохан.

Тико ліг на нарти. Він поклався на собак. Хто знає, куди вони його завезуть. Може, зайдуть далеко в тундру, і тоді довго доведеться шукати домівки, а може, вийдуть на закрижаніле море. Вітер зламає кригу і понесе Тико в незнану далечінь. А може, довго кружлятимуть на одному місці, поки не пристануть... Тоді ляжуть у сніг і лежатимуть нерухомо, і вітер заноситиме їх снігом. Так можна й замерзнути.

Сніг танув на обличчі. Обмерзали брови. Собаки йшли і йшли.

Тико дрімав, лежачи на нартах.

Під ним лежали мертві лисиці, м'яким хутром гріючи йому руки.

Вітер не вщухав ані на хвилину. Собаки йшли поволі. Нарешті стали.

— Що таке?

Тико зліз із нарт.

Кілька собак лягло в сніг. Волохан радо скавучав.

Нарти стояли перед якоюсь стіною. Тико глянув уважніше. Це була їхня хата.

Його зустріла старенька мати — Панай.

Він був дома. Він грівся біля вогню, і мати давала йому їсти.

Але Умк того дня не повернувся додому з Кам'яного горба.

Тривожна думка непокоїла Тико і Панай.

— Де ж він? І що з ним?

УМКОВА РУКАВИЦЯ

Другу добу лютує хуртовина. Як і раніше, з моря дме ураганний вітер. Собаки поховались у сніг.

Другу добу не знають спокою стурбовані відсутністю Умка його мати і брат.

— Може, вітер ще багато днів местиме снігом по тундрі? Може, Умк заблудився? Може, з ним сталося яке нещастя? — непокоїться мати.

Неспокійний і Тико. Під таку хуртовину він не знає, куди їхати шукати брата. Проте він часто виходить з хати, дивиться, чи не під'їздить Умк. Оббіжить кругом хати і повернеться назад. Обличчя в нього червоне, пашить вогнем: так насічуть його вітер і сніг.

Навідується Тико й до своїх собак. Кине їм по шматку м'яса або сухої риби, щоб їли й не дуже мерзли.

Найближче до порога лежить його друг Волохан. Неспокій Тико передається Волоханові.

— Немає Умка, моя собачко,— скаржиться Тико своєму чотириногому другові.

Тихо скавулить Волохан.

Якось вийшов Тико з хати. Дивиться — немає Волохана. Гукнув — ніхто не озивається. Волохан десь зник.

Обійшов Тико навколо хати. Ніде немає Волохана. Скликав усіх собак. Повилазили вони з-під снігу. Є всі, крім їхнього водія.

Минув деякий час. Чує Панай: хтось торсає двері.

"Може, Умк?" — подумала вона і кинулась з хати. Відчиняє двері: на порозі Волохан, в зубах щось держить. Придивився Тико, а то Умкова рукавиця.

— Волохан знайшов Умка.

Ще більше занепокоїлась Панай.

Вирішила вона разом із Тико розшукувати Умка.

— Коли один раз Волохан зміг, незважаючи на пургу, пройти до нього й повернутись, то і вдруге зробить це. Він проведе нас,— сказав Тико.

ВОЛОХАН ВЕДЕ

Панай розвела великий вогонь.

— Щоб чути було дим Волоханові,— сказала вона синові.— Йому легше буде повертатися назад...

Тико запріг у нарти собак.

Поїхали. Незважаючи на хуртовину, собаки йшли швидко. Їх тягнув за собою Волохан.

Ні Тико, ні Панай у сніговій хуртовині нічого не бачили.

Може, годину, а може, й більше йшли собаки. Та ось нарти виповзли на якийсь горб. Волохан пішов дуже обережно. Потім він загарчав на інших собак, і вони теж пішли обережніше.

Тико догадався, що вони в'їхали на Кам'яні горби.

Нарешті Волохан зупинився.

Зійшовши з нарт, Тико і Панай за кілька кроків від себе побачили глибоке провалля між скелями. Волохан дивився в глибину ущелини й тихо скавучав

— Тут має бути Умк! — радісно загукав Тико.

З провалля долетів якийсь кволий голос.

То обізвався Умк. Він сюди провалився з своїми собаками й нартами. І хоч провалля було не таке вже й глибоке, але вилізти звідти він не міг, бо стіни ущелини були слизькі і стрімкі.

Тико спустив у провалля кінець мотузка, якого прихопив із собою. Тим кінцем Умк обв'язав свої нарти, а другий кінець Тико прив'язав до своїх нарт. Потім Тико гукнув на собак і став їм допомагати витягати Умкові нарти. Витягли нарти. Потім витягли одного за одним Умкових собак. Нарешті витягли й самого Умка.

— Як же ти потрапив туди? — спитав Тико.

— Як почалась пурга, мене з нартами й собаками несподівано кинув туди вітер Багато часу минуло, аж поки я побачив над собою голову якоїсь звірини. Спочатку я думав, що ведмідь, аж виявилось, що то Волохан. Упізнавши, я кинув йому рукавицю.

Нарти побігли по тундрі. Троє людей повертались додому. Крізь хуртовину їх вів Волохан.